

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „*Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej*”

finansowany ze Środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Szamotuły/Wielkopolska/Polska

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Gabinet przy Towarzystwie Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Zbiory muzealne przy towarzystwie naukowym

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Gabinet przy Towarzystwie Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach istniał w latach 1840-1846 na mocy statutu Towarzystwa Zbieraczy Starożytności Krajowych. W jego zbiorach znajdowały się m.in. dzieła sztuki, zabytki archeologiczne, elementy uzbrojenia i ich wizerunki. W 1859 r. zachowane okazy zostały przekazane do zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego.

Daty działalności / zakres czasowy:

Dostępność

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Rodzaj pamięci

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedziby (daty); REGION HISTORYCZNY	Nie istnieje	Prusy/Wielkie Księstwo Poznańskie/Szamotuły/ Rynek, kamienica pod nr. 40
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	xxx	xxx
GODZINY OTWARCIA	xxx	xxx
DYREKTORZY	xxx	xxx
ZARZĄDCA	xxx	Towarzystwo Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)	xxx	

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Gabinet przy Towarzystwie Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Gromadzenie, zabezpieczenie, przechowywanie w jednym miejscu wybranych „starożytności”

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Wg statutu Towarzystwa obszar w promieniu 10 mil polskich od Szamotuł (czyli mniej więcej 70 km na północy po Wałcz, na zachodzie po Międzyrzecz, na południu po Kościan i Śrem, na wschodzie po Gniezno)

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Jędrzej Moraczewski (1802-1855) – pomysłodawca, założyciel i pierwszy dyrektor Towarzystwa Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach. Studiował w Lipsku, Heidelbergu i Warszawie, w latach 20-tych XIX wieku zetknął się osobiście z Joachimem Lelewelem i uznawany jest za jednego z głównych przedstawicieli szkoły lelewelowskiej w polskiej historiografii.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Emil Kierski (1810-1874), sekretarz Towarzystwa, powstaniec listopadowy, publicysta, bibliotekarz utworzonego w 1857 r. Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, później jeden z najczynniejszych członków Wydziału Historyczno-Literackiego tegoż Towarzystwa

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Brak danych. Można jedynie wspomnieć współpracę Towarzystwa Szamotulskiego z Kasynem Gostyńskim (najprawdopodobniej część obiektów z wykopalisk archeologicznych, prowadzonych przez członków Kasyna mogła trafić do zbiorów Gabinetu w Szamotułach)

Towarzystwo Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach

Kalendarium (historia instytucji)

W 1840 r. powołano do życia Towarzystwo Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach, w którego statucie ogłoszono powstanie Gabinetu przy Towarzystwie, pełniącego funkcje protomuzealne, i uznawanego za pierwsze muzeum archeologiczne na ziemiach polskich. Po roku działalności zbiory Gabinetu przedstawiały się dość skromnie i mieściły się w jednej szafie. Rozwiązane decyzją landrata szamotulskiego w 1846 r. Towarzystwo przekazało swoje zbiory do kolegiaty szamotulskiej pod opiekę jednego ze swoich członków – księdza Wincentego Taszarskiego. Władysław Kozłowski (spadkobierca księdza Taszarskiego) przekazał zachowane obiekty w 1859 r. do Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

1841: urny i sprzęty, drobne kruszcowe, dwie zbroje husarskie, hełm, misiurkę, stary pałasz, tzw. krzyż Pułaskiego, kilkadziesiąt numizmatów, autografy królów polskich.

1859: 16 przedmiotów żelaznych (części starożytnych zbroi), 35 urn i łzawic, 17 monet, 2 medale, 2 książeczki, kilka zwojów akt byłego Towarzystwa, szafa na książki.

Zakres zbiorów, zgodnie ze statutem Towarzystwa, był bardzo różnorodny: „sztuki rzeźbiarskie, urny, sprzęty jakiegokolwiek rodzaju, numizmaty, kości zwierząt przedpotopowych, obrazy dawne, lub też sceny dawnego życia przedstawiające, rękopisma i druki stare, tudzież książki i mapy do wiadomości o rzeczach starożytnych krajowych przydatne” (pkt. 10 Statutu), ponadto zbiór rycin, ukazujących różnorodne obiekty dziedzictwa kulturowego („grodziska, szańce, jak starożytne miasta, twierdze, zamki, kościoły, nagrobki, pałace, zbroje, oręża, rzędy, ubiory i zgoła wszystko, co tylko przed naszym wiekiem posiadano szczególnego tak z pola sztuk, jak techniki” (pkt 11), a także „modele kusz, taranów, beltów, proc, łuków i cokolwiek ze starej mechaniki da się wykryć” (pkt 12) oraz odlewy gipsowe posągów i płaskorzeźb (pkt 13).

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Krzyż Pułaskiego – order wręczony *Bene Merentibus* konfederatom barskim na Jasnej Górze 2 lutego 1771 r. przez Kazimierza Pułaskiego, kilka dni po zwycięskim odparciu wojsk rosyjskich Iwana Grigoriewicza Drewicza spod Częstochowy. Order darował Towarzystwie gen. Emilian Węgiński, którego żona otrzymała go w spadku po swoim stryju, szambelanie króla Stanisława Augusta, Teodorze Cieleckim.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Dary członków Towarzystwa, obowiązek przekazywania do Gabinetu obiektów, wydobytych w trakcie wykopalisk archeologicznych, prowadzonych przez członków Towarzystwa

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Pojedyncze obiekty przekazane m. in. przez: Emilianą Węgierskiego, Xawerego Kossowskiego z Gajewa, Eustachię z Grabskich Ponińską, Tytusa Dobrzyckiego, Władysława Zdembiańskiego, Jędrzeja Moraczewskiego, Wojciecha Morawskiego.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Zgodnie ze statutem Towarzystwa Zbieraczy Starożytności Krajowych w Szamotułach jednym z głównych celów stowarzyszenia było organizowanie wykopalisk archeologicznych na terenie powiatu szamotulskiego.

Jędrzej Moraczewski, dyrektor Towarzystwa zbadał i opisał 11 grodzisk w powiecie szamotulskim i 2 w powiecie poznańskim, a we współpracy z Wojciechem Morawskim (członkiem Kasyna Gostyńskiego) zbadał kolejne 17 grodzisk w powiecie gostyńskim). Łącznie uznaje się, że w ramach działalności Towarzystwa przebadano 46 stanowisk na terenie Wielkopolski.

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Brak danych

Wystawy czasowe

Brak danych

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

brak

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Sprawozdania z działalności Towarzystwa publikowane w „Tygodniku Literackim”

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Współpraca z Kasynem w Gostyniu (ośrodkiem pracy organicznej, klubem towarzyskim ziemian z powiatu szamotulskiego, powołanym w celu propagowania nowoczesnej gospodarki rolnej, działającym w latach 1835-1851, w którego działalności daje się również odnaleźć elementy towarzystwa naukowego)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Powiat szamotulski

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Brak danych

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

A. Abramowicz, *Historia archeologii polskiej XIX i XX wieku*, Warszawa-Łódź 1991, s. 16-22; J. Kaczmarek, P. Silska, *Starożytnictwo szamotulskie w XIX wieku*, [w:] *Szamotuły. Karty z dziejów miasta*, t. 2, red. I. Skierska, Szamotuły 2009, s. 168-184; J. Kostrzewski, *Z dziejów badań archeologicznych w Wielkopolsce*, Wrocław 1958; R. Marciniak, *Towarzystwo Zbieraczyw Starożytności Krajowych w Szamotułach (1840-1846)*, „Kronika Wielkopolski”, 2002, nr 2, s. 21-36; Z. Pawłowska, *Towarzystwo Zbieraczyw Starożytności Krajowych*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*, red. B. Sordylowa, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 237-239; D. Strumiłło, *Z dziejów zbieractwa wielkopolskiego w XIX wieku*, „Muzealnictwo”, 1958, r. 7-8, s. 5-17.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Materiały Źródłowe na temat Gabinetu i Towarzystwa zachowały się, gdyż zostały opublikowane (*Statut Towarzystwa* opublikowany w: „Tygodniku Literackim” (nr 52, z dnia 27 grudnia 1841 r., s. 432-433; oraz „Przeglądzie Wielkopolskim”, 1867, s. 211-215); *Sprawozdanie z dnia 15 listopada 1841 r.*, „Tygodnik Literacki”, nr 50, 1841, s. 417-419)

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Brak

Ciekawe cytaty

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Kamila Kłudkiewicz

Data sporządzenia karty:

27.05.2018

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	

AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	